

AYOLLAR JINOYATCHILIGINING PSIXOLOGIK MUAMMOLARI VA ULARNI OLDINI OLISH USULLARI

Qurbonova Aziza Davlat qizi

Sharof Rashidov nomidagi SamDU psixologiya yo'nalishi,
3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6789921>

ARTICLE INFO

Received: 28th May 2022

Accepted: 22nd June 2022

Online: 25th June 2022

KEY WORDS

ayollar jinoyati,
ayollarning jamiyatga
qarshi harakatlari, jinoiy
xatti-harakatlari,
jinoiyatchi ayollar, ayollar
jinoiyatchiligining oldini
olish.

Ayollar jinoyati umumiy jinoyatlarning bir qismi bo'lib, u ayollar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar yig'indisidir. Ushbu jinoyat ayolning ijtimoiy roli va funktsiyalari, o'ziga xos turmush tarzi va kasbiy faoliyati, psixofiziologik xususiyatlari, shuningdek, uning ijtimoiy munosabatlar tizimidagi tarixan belgilangan o'rni bilan bog'liq ma'lum xususiyatlarga ega. Ayolning ijtimoiy sharoitlari va turmush tarzining o'zgarishi bilan uning ijtimoiy rollari, jinoiy xatti-harakatlarining tabiati va usullari o'zgaradi. Mashhur feminist Freda Adler jinoyatga ko'proq aralashish ayollarning emansipatsiyasining bevosita natijasidir, deb ta'kidladi. Uning "Jinoyatdagi opa-singillar" kitobida "Erkak va ayol jinoyati darajasidagi farqlar har bir jins o'ynashi kerak bo'lgan turli rollarga bog'liq" deb taklif qiladi. Ushbu tafovutlarning buzilishi

ABSTRACT

Maqolada ayollar jinoyatining kriminologik xususiyatlari alohida ko'rib chiqiladi va ularning profilaktikasi haqida ma'lumot berilgan. Bundan tashqari, hozirgi kundagi xotin-qizlarning huquqbuzarlik yo'lga kirishining asosiy sabablari tavsilotlari maqolada yoritilgan. Ayollar jinoyati darajasining mamlakatning turli mintaqalarining ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlariga bog'liqligi, guruh jinoyatlarini sodir etishda ayollar ishtiroki to'g'risida ham ma'lumotlar keltirilgan.

tufayli ayollar endi erkaklar kabi harakat qila boshladilar, shuning uchun erkaklar bilan bog'liq jinoyatlar endi ayollar tomonidan sodir etilmoqda. Xotin-qizlar ish joyiga kirib, jinoyat sodir etish uchun keng imkoniyatlarga ega bo'ldi. Nima uchun bunday firibgarlik jinoyatlarining ko'payishini tushuntirish mumkin. Agar Alderning qarashlari to'g'ri bo'lsa, ayollar harakati guruhlari ayollarga pul topish va mustaqil bo'lish uchun bosim o'tkazgan 1960-yillardan beri ayollar jinoyati darajasi oshishi kerak edi.

Bundan tashqari, qamoqxonalardagi ayollar soni ko'payib borayotgani sababli bugungi kunda hayotiy muhim masala. "Jinoiyatchilikka qarshi kurash ilgari erkaklarning izidan bo'lgan, ammo tobora ko'proq ayollar muhim rol o'ynamoqda" vasiydan olingan bu iqtibos ayollar

jinoyatchiligining ko'payishidan dalolat beradi.

Ayollar jinoyatining kriminologik belgilari quyidagilardan iborat:

1. Nisbatan doimiy, lekin o'sish tendentsiyasi bilan jinoyatlar hajmi va darajasi.

O'tgan asr davomida ayollar jinoyatlarining hajmi (holati) erkaklar jinoyatlarining tegishli ko'rsatkichlaridan 5-7 baravar kam edi. Biroq so'nggi yillarda ayollar jinoyatchiligining ma'lum darajada o'sishi tendentsiyasi kuzatilmoqda (yiliga 3% gacha). Shu bilan birga, og'ir jinoyat sodir etganligi aniqlangan ayollar soni 4 barobardan ziyodga oshdi. Erkaklar bilan solishtirganda (2-3 marta) yuqoridir.

2. Ayollar jinoyati darajasining mamlakatning turli mintaqalarining ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlariga bog'liqligi.

Xotin-qizlar jinoyatchiligini hududlar kesimida hisobga oladigan bo'lsak, umumiy jinoyatchilik darajasi yuqori bo'lgan hududlarda ayollar jinoyatchiligi ham oshib borayotganini ta'kidlash lozim.

3. Ayollar jinoyati tarkibida yollanma tajovuzlarning tarqalishi.

4. Guruh jinoyatlarini sodir etishda ayollar ishtirokining ortishi (ayollar jinoyatlarining 40 foizigacha), shuningdek, retsivist ayollar sonining ko'payishi (jami jinoyatchilarning 10 foizigacha).

5. Ayollar jinoyatchiligini yoshartirish.

So'nggi yillarda mamlakatda ayollar jinoyatchiligi sezilarli darajada yoshargan. Boshqacha qilib aytganda, voyaga yetmagan ayollar o'rtasida jinoyat sodir etish holatlari ko'paygan. Sud amaliyotidan ma'lumki, hozrgi kunda 14-15 yoshli qizlar guruhlaridan sodir etilgan vahshiy qotillik holatlari ham uchrab turmoqda. Biroq jinoyatchi ayollarning ko'pchiligining

yoshi ayollar jinoyatini belgilovchi shart-sharoitlarning o'ziga xosligidan kelib chiqib, hali ham 35 yoshdan oshadi. Ko'pincha, bu o'ziga xoslik ayollarning kasbiy sohasida yoki ularning oilaviy va qarindoshlik munosabatlarida namoyon bo'ladi. Kasb va oila 20 yildan keyin ayolning hayotiga aralashadi va 30-35 yoshda ayollar o'zlarining ba'zi salbiy omillarining namoyon bo'lishini tobora ko'proq his qilishadi, bu esa ba'zan ularning jinoiy ko'rinishlarini belgilaydi.

Ayollar jinoyatchiligining oldini olish muammolari haqida gapiradigan bo'lsak, umuman bu masala jinoyatchilikka qarshi kurash doirasida hal etilishi kerak. Ayollar jinoyatchiligining oldini olish bo'yicha maxsus chora-tadbirlar (dasturlar) muvaffaqiyatining majburiy sharti jamiyatimizning sifat jihatidan farq qiladigan holatiga erishishdir. Avvalo, jamiyatda ayol hayotda tubdan boshqacha mavqega ega bo'lishi, u asosiy va hatto erkaklar bilan teng bo'lgan moddiy boyliklarni "ishlab chiqaruvchi" roldan ozod qilinishi kerak. Uning kuchi va e'tibori oilaga, bolalarga qaratilishi kerak. Ayollar bilan profilaktika ishining asosiy tamoyillari insonparvarlik va rahm-shafqat, ularni jinoyat yoki axloqsiz xatti-harakatlarga undagan sabablarni tushunish bo'lishi kerak. Ayollarga nisbatan insoniylik va rahm-shafqat qonunlar - jinoyat, jinoiy-protsessual, boshqa normativ hujjatlar, masalan, axloq tuzatish muassasalarining ichki tartib-qoidalari bilan singdirilishi kerak.

Xotin-qizlar bilan olib borilayotgan profilaktika ishlarining ijobiy natijalari, umuman, ijtimoiy ma'naviyatning yuksalishiga, hayotning ko'plab sohalarida, birinchi navbatda, oilada jamiyat tomonidan ma'qullangan

munosabatlarning mustahkamlanishiga olib kelishi mumkin, ular ham o'smirlar o'rtasida jinoyatchilikni kamaytirishga xizmat qiladi. Xotin-qizlar huquqbuzarligining oldini olish borasidagi ishlar, birinchi navbatda, ularning shaxsiyatidagi salbiy xususiyatlar shakllangan va ular tez-tez jinoyat sodir etadigan sohalarni qamrab olishi kerak.

Barchaga ma'lumki, hozirgi kundagi xotin qizlarning huquqbuzarlik yo'lga kirishining asosiy sababi moliyaviy va moddiy yetishmovchilik. Shu o'rinda, davlat va jamiyat moliyaviy va moddiy ta'minotdan tashqari, oila a'zolaridan birining kasal bo'lishi yoki vafot etishi sababi bilan yolg'iz onalarga bolalarni parvarish qilishda yordam ko'rsatishi shart.

Ikkinchisini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash nafaqat pul nafaqalarini to'lashni o'z ichiga olishi kerak. Ularga pul ishlash, o'z mehnatining ijtimoiy obro'sini oshirish, yuqori malakaga ega bo'lish va hokazolar

uchun imkoniyat yaratish bir xil darajada muhimdir.

Xulosa o'rnida, dunyo nuqtai nazaridan ayol jinoyatchiligini nazariy tushuntirish asosida quyidagi xulosaga kelish mumkin. Birinchidan, "erkaklik xususiyatiga ega bo'lgan ayol va jinoyat sodir etishda qatnashadi" Adlarning erkaklik nazariyasi taklifi shubhali yoki ko'p hollarda global ayol jinoyati kontekstida mos kelmaydi. Ayollar oilada yoki jamiyatda qayta-qayta qurbon bo'lishlari natijasida jinoyatga kirishmoqda. Ikkinchidan, oilaviy nizolar, ajralish darajasining ortishi, doimiy qurbonlik va iqtisodiy sohalardagi nomutanosiblik ayollarni jamiyatda past mavqega ega bo'lishga majbur qildi. Binobarin, ayollar o'tmishdagidan ko'ra ko'proq jinoyat bilan shug'ullanmoqda. Shunday qilib, tadqiqot natijalarini nazariy nuqtai nazardan inobatga olgan holda, global dunyoda ayollar jinoyatchiligini tushuntirishda Chesney-Lindning marginallashtirish nazariyasi empirik jihatdan yanada ishonchlidir.

References:

1. Adler, Freda., Mueller, Gerhard. O. W., & Laufer, William. S. (2004). *Criminology*, 5th Edition, New York: McGraw-Hill Higher Education.
2. Adler, Freda. (1975). *SISTERS IN CRIME: The Rise of the New Female Criminal, USA*: McGraw Hill Company.
3. Q.R Abdurasulova, A.G.Zakirova, F.M.Muxitdinov va boshq.; "Viktimiologiya" O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2021.
4. 270-279bet